

بررسی احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی شهر مشهد

تاریخ پذیرش: 1394/06/10

تاریخ دریافت: 1394/02/15

سیمین فروغزاده¹، سعید شریعتی مزینانی²

از صفحه 1 تا 32

چکیده

هدف: بررسی میزان احساس امنیت (جنبه ذهنی امنیت) به تفکیک سه بعد مالی، جانی و اخلاقی در میان زنان 15 ساله و بالاتر در شهر مشهد است.

روش‌شناسی: از نوع پیمایش است و برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شده است. جامعه آماری زنان 15 سال و بالاتر ساکن شهر مشهد بودند که از میان آنها 1000 نفر به روش نمونه‌گیری دو مرحله‌ای انتخاب شدند. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از آزمون‌های مرتبط صورت گرفته است.

یافته‌ها: میزان احساس امنیت در شهر مشهد برای زنان با وضع مطلوب، فاصله‌ای چشم‌گیر و محسوس دارد. نکته حائز اهمیت در این میان سطح پایین احساس امنیت اخلاقی در جامعه مورد بررسی است. به‌لحاظ وضعیت احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی نیز زیرگذرها و مسافربران شخصی، ناامن‌ترین موقعیت‌ها از نظر پاسخ‌گویان بوده‌اند. پارک‌ها و محدوده اطراف محل زندگی با میانگین نزدیک به هم در رده بعدی قرار می‌گیرند و اتوبوس، پل‌های عابر پیاده و تاکسی در مقایسه با فضاهای عمومی دیگر از نظر پاسخ‌گویان از امنیت بیشتری برخوردار هستند.

نتیجه‌گیری: با توجه به حساسیت موضوع و اهمیت حیثیت و حرمت زنان و خانواده در ادراک و احساس مردم ما به‌عنوان یک جامعه مذهبی، نتایج این تحقیق می‌تواند نگران‌کننده ارزیابی شود.

واژه‌های کلیدی: امنیت، زنان، احساس امنیت، فضاهای عمومی، شهر مشهد.

1- کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، عضو هیئت علمی گروه پژوهشی علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی مشهد، پردیس دانشگاه فردوسی مشهد، پژوهشکده اقبال، Foroughzadeh.simin@gmail.com

2- کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، عضو هیئت علمی گروه پژوهشی علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی مشهد، پردیس دانشگاه فردوسی مشهد، پژوهشکده اقبال، saeedshariatim@gmail.com، نویسنده مسئول

مقدمه

فضاهای عمومی و به‌طور خاص فضاهای شهری از منظر ویژگی‌های کالبدی و کارکرد اجتماعی عرصه قابل توجهی برای رشد و بالندگی جامعه مدنی است. فضای شهری مکان تعاملات اجتماعی، برخوردهای اجتماعی، تبادلات اجتماعی و محملی برای انواع فعالیت‌هاست (حبیبی، 1378: 25). اولین گام برای دستیابی به عرصه عمومی که ضامن تحقق جامعه مدنی است، تشویق مردم به حضور در فضای عمومی یا فراهم کردن دسترسی برابر به آن برای همه افراد و گروه‌ها است. امنیت عمومی همه شهروندان از مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت فضا است و فضای شهری امن، فضایی است که امنیت و آسودگی خاطر شهروندان را فراهم آورد. یکی از مهم‌ترین عوامل تهدیدکننده حضور مردم، ترس از بزه‌دیدگی یا مورد تعرض رفتارهای غیر مدنی و خشونت واقع شدن است. توجه به امنیت شهروندان و روش‌های ارتقاء آن، یک اولویت اساسی در میان نظریه‌پردازان مسائل شهری است. جین جیکوبز در تبیین امنیت شهری به موضوع تعامل فضای فیزیکی و فرآیندهای اجتماعی که محیط را می‌سازند توجه دارد و بر فعال بودن فضا به‌عنوان عاملی در ایجاد یک محیط امن و موفق تأکید دارد، هم‌چنین گروه تحقیقی دیگر از صاحب‌نظران مطالعات شهری، معتقدند بهترین محیط شهری آنهایی هستند که به خوبی با الگوی شهر یکپارچه شده‌اند و امنیت عمومی را ترویج می‌کنند (بوئل، 2001: 566).

آثار برنامه‌ریزی و طراحی محیط‌های امن شهری و کیفیت محیطی نواحی مسکونی بر عواطف و رفتار شهروندان و نقش ویژگی‌های کالبدی شهر در کاهش جرایم شهری یا کاستن از وقوع جرم، موضوع پر اهمیتی است که در نظریه‌های نوین شهرسازی به آن اشاره شده است. امنیت، مؤلفه‌ای اساسی در توسعه پایدار انسانی به‌شمار می‌رود که افزایش رضایتمندی شهروندی و شکل‌گیری سرمایه اجتماعی را در ساختار شهری ممکن می‌کند. بدون ایجاد امنیت، نمی‌توان انتظار کارایی ساختار شهری به مثابه نظامی از اجزا و عناصر برای سکنی‌گزینی شهروندی و زندگی همراه با رفاه و کرامت انسانی را داشت.

بدون ارتقاء مؤثر و کارآمد مؤلفه‌های امنیت شهری، بهبود کیفیت زندگی، افزایش رضایتمندی شهروندان و تحقق توسعه پایدار شهری در بستر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی فراهم نمی‌شود.

امنیت به لحاظ نظری دارای دو وجه عینی و ذهنی است. «امنیت در معنای عینی، فقدان تهدید نسبت به ارزش‌های کسب شده است و در معنای ذهنی یعنی فقدان هراس از این‌که ارزش‌های مزبور مورد حمله قرار گیرد (بوزان، 1378: 86؛ مولر، 2000: 1). به تعبیر دیگری، بُعد عینی امنیت به معنای ایجاد شرایط و موقعیت ایمن، از جمله محیط فیزیکی برای حفاظت و گسترش ارزش‌های اصولی و حیاتی جامعه است.

وجه ذهنی امنیت بیان‌گر میزان «احساس امنیت» در میان اعضای جامعه است و این‌که افراد یا شهروندان تا چه حد خود یا ارزش‌های خود را در معرض تهدید «احساس» می‌کنند یا بالعکس از حس اطمینان و رهایی از هر نوع ترس و تهدید برخوردارند. امنیت از بعد ذهنی ارتباط مستقیمی با ادراک مردم و دولت از آسیب‌پذیری و تهدید امنیت دارد. در مجموع مقوله امنیت از جنبه عینی، کلیه مظاهر ناامنی از جمله سرقت، قتل، خشونت و... را شامل می‌شود و از جنبه ذهنی، شامل احساس یا داوری در خصوص امنیت منطقه و فضا است. احساس امنیت یکی از نیازهای روحی اساسی انسان است، چنان‌که به عقیده مازلو روان‌شناس معروف هنگامی که نیازهای اولیه و طبیعی جسمی برآورده شدند، بلافاصله توجه مردم به برآورده ساختن و ارضای نیازهای سطح بالاتر نظیر امنیت معطوف می‌شود. احساس امنیت بر کم و کیف تعاملات اجتماعی مؤثر واقع می‌شود. در سایه احساس امنیت، اعتماد متقابل و عواطف مثبت در تعاملات اجتماعی و زمینه تبادل افکار و مدارای اجتماعی فراهم و در مجموع همبستگی اجتماعی تقویت می‌شود (نویدینیا، 1383).

در این تحقیق، احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی، مورد بررسی قرار می‌گیرد. به این ترتیب سؤال اصلی تحقیق این است؛ میزان احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی شهر مشهد در ابعاد مالی، جانی و اخلاقی/حیثیتی چقدر است؟

مبانی نظری

پژوهشگران برجسته حوزه مطالعات امنیت، توصیف‌های مختلفی از این مفهوم ارائه داده‌اند که بیان‌گر چندچهره بودن و ابهام مفهوم امنیت است. پر رمز و راز بودن و فرو رفتن مفهوم امنیت در هاله‌ای از پیچیدگی‌های تئوریک، ایدئولوژیک و روزمرگی، تا جایی است که نظریه‌پرداز برجسته، بوزان می‌گوید «هر کوششی برای درک مفهوم امنیت، بدون آگاهی کافی از تناقضات و نارسایی‌های موجود در خود این مفهوم ساده‌اندیشانه است» (تاجیک، 1379: 37). آرنولد ولفرز در مقاله‌ای با عنوان «امنیت ملی چونان نمادی مبهم» که در سال 1952 منتشر شد، امنیت را «نمادی مبهم» خواند؛ «... نماد امنیت ملی چیزی نیست مگر عاملی برای افزایش ابهام که دارای پیچش معنایی خاصی است» (افتخاری، 1381: 25). هیو مک دونالد کوشید با استفاده از برخی طبقه‌بندی‌ها، ابهام مفهوم امنیت را رفع کند، اما در چنبره طبقه‌بندی‌های خود با شکست روبه‌رو شد و اعلام کرد که امنیت مفهومی «نارسا» است (بوزان، 1378: 17). پاتریک مورگان در این‌باره می‌گوید: «امنیت مانند سلامتی یا منزلت نوعی شرایط است که به آسانی تعریف و تحلیل نمی‌پذیرد» (تریف و دیگران، 1383: 10-9). مک سویینی امنیت را واژه‌ای لغزنده و بی‌ثبات می‌خواند که در گستره گیج‌کننده‌ای از زمینه‌های متنوع و در جهت اهداف چندگانه به‌وسیله افراد، شرکت‌ها، حکومت‌ها و اندیشمندان دانشگاهی به‌کار رفته است و در این فضا مجموعه‌ای از چیزها، مردم، وسایل، اهداف، حوادث خارجی و احساسات درونی منظور شده‌اند (حسینی، 1379: 85-84).

با این حال امنیت¹ در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است (ماندل، 1379: 44) در فرهنگ معین، امنیت به معنی ایمن شدن و در امان بودن آمده است (معین، 1375: 354). در فرهنگ لاروس امنیت به معنی اعتماد، آرامش روحی و روانی است. تفکری که بر اساس آن خطر، ترس، وحشت و خسران بی‌معنا می‌شود و معادل فقدان مخاطرات است. بوزان امنیت را به معنای حفاظت در مقابل خطر (امنیت عینی)، احساس ایمنی (امنیت ذهنی) و رهایی از تردید (اعتماد به دریافت‌های شخصی) آورده است (همان: 52). ولفرز با تفکیک بعد عینی و ذهنی امنیت، فقدان تهدید در برابر ارزش‌های کسب شده را، بعد عینی و فقدان ترس و وحشت از حمله علیه ارزش‌ها را بعد

1- security

ذهنی امنیت تعریف کرده است (گزیده مقالات سیاسی - امنیتی: 319). جان نیز امنیت را «رهایی از تهدیدات زیان‌بخش» تعریف می‌کند.

چنان‌که در تعاریف مورد اشاره آمد، باید میان ابعاد عینی و ذهنی امنیت تمایز قائل شویم. احساس امنیت¹ پدیده‌ای روان‌شناختی - اجتماعی و ناشی از تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم افراد از شرایط اوضاع و محیط پیرامونی است و افراد مختلف به صورت‌های گوناگون آن را تجربه می‌کنند. به لحاظ روش‌شناسی، احساس امنیت سازه چندبعدی است و در ارتباط با شرایط اجتماعی و افراد مختلف به گونه‌های متفاوت ظهور یافته و به اشکال مختلف قابل سنجش و اندازه‌گیری است؛ بنابراین احساس امنیت با بسیاری از عناصر اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه ارتباط می‌یابد. تعبیر درست و نادرست افراد و تجارب آنان از شرایط اجتماعی، همواره احساس امنیت را در طیفی از احساس امنیت درست و واقعی یا کاذب و غیر واقعی قرار می‌دهد.

از سوی دیگر امنیت را می‌توان از بعد سلبی یا ایجابی مورد نظر قرار داد؛ معنای ایجابی امنیت عبارت است از وجود زمینه‌ها و امکانات مناسب به نحوی که شهروندان از احساس آرامش و اطمینان نسبت به مصونیت ارزش‌ها و حقوقشان برخوردار شوند. وجه ایجابی امنیت را معادل «احساس رضایت و اطمینان خاطر» دانسته‌اند. در معنای سلبی، امنیت معادل است با فقدان هرگونه احساس تهدید نسبت به ارزش‌ها و حقوق فردی و اجتماعی یا نبود ترس، نبود اجبار، نبود خطر خارجی یا رفع نیازمندی‌های فردی و اجتماعی.

بوزان، نقطه آغازین امنیت را ذهنی و مبتنی بر تصمیم بازیگران معرفی می‌کند. به نظر وی مسئله امنیت در اجتماع شناخته می‌شود، زیرا بازیگران می‌توانند به آن رجوع کنند و برخی پدیده‌ها را به‌عنوان تهدید نگاه کنند (ابراهیمی، 1386: 446). به این ترتیب، نگاه تاریخی به پدیده‌های اجتماعی و تأکید بر نقش هنجارها، قواعد و فرهنگ نیز در این دیدگاه مطرح می‌شود. به این ترتیب امنیت همیشه بر پایه ارجاع عینی نیست و ارتباط انسانی و نقش هنجارها (در تأمین امنیت) مهم و تأثیرگذار است.

محقق دیگری سه مفهوم ناامنی، احساس ناامنی و تصور از ناامنی را از یکدیگر متمایز کرده است. وقتی که در یک کشور متغیرهای تشکیل دهنده امنیت وجود نداشته

1 - Secure feeling

باشد، کشور ناامن است، اما موقعی برای افرادی که در آن کشور زندگی می‌کنند، این احساس به وجود می‌آید که در امنیت به سر نمی‌برند، در حالی که مقامات کشور اعلام می‌کنند که امنیت کامل برقرار است. زمانی هم هست که جامعه دچار نوعی تصور می‌شود، یعنی تصور می‌کند که امنیت وجود ندارد. در این‌جا کشور دچار بحران می‌شود؛ یعنی مشروعیت سیاسی نظام را نشانه می‌گیرد که می‌تواند به بحران براندازی ختم شود (نشریه امنیت، 1379: 9).

بوزان در این زمینه نوشته است؛ «احساس ایمنی ذهنی یا اعتماد به دانستنی‌های فرسوده، به هیچ روی به منزله وجود امنیت واقعی یا درستی دریافت‌های شخصی نیست؛ به‌عنوان مثال، اگر فرد مرفهی را در کشوری مرفه در نظر بگیریم، نمی‌توان چندان مطمئن بود که امنیت در مفهوم جامع آن برای وی تأمین شود، چراکه هر یک از افراد جامعه اعم از غنی و فقیر به‌طور نسبی در معرض تهدیدات مختلفی از جمله تهدیدات طبیعی (مانند زلزله، قحطی، سیل)، تهدیدات فیزیکی یا جسمی (درد، صدمه و مرگ)، تهدیدات اقتصادی (سرقت یا تخریب اموال، عدم اشتغال)، تهدیدات حقوقی (زندانی شدن، فقدان آزادی بیان)، تهدیدات موقعیتی (از دست دادن شغل، تنزل رتبه)، تهدیدات اجتماعی (نبود اعتماد، فقدان تعهد، از دست دادن آبرو و ارزش‌های اخلاقی) و تهدیدات فرهنگی (عدم دسترسی به دانش و معرفت تضعیف الگوهای فکری-رفتاری) قرار می‌گیرند» (بوزان، 1378: 86).

ابعاد امنیت را می‌توان بر اساس سه معیار مشخص از یکدیگر متمایز کرد:

1- موضوع: در این‌جا موضوعاتی که می‌توانند مورد تهدید قرار بگیرند و به عبارت دقیق‌تر ارزش‌ها یا حقوق فردی و اجتماعی شهروندان مورد نظر است. بر این اساس، ابعاد امنیت شامل امنیت مالی، جانی، فکری و عاطفی (در سطح فردی) و امنیت اداری - شغلی، اقتصادی، سیاسی، قضائی، فرهنگی، روانی و انتظامی (در سطح اجتماعی) خواهد بود (بابا خانلو، 1382: 19).

بوزان امنیت اجتماعات بشری را به پنج مقوله تقسیم می‌کند؛ نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی. امنیت اجتماعی به قابلیت حفظ الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب و هویت و عرف ملی، با شرایط قابل قبولی از تحول مربوط است

(بوزان، 1378: 34). وی با تفکیک ایمنی عینی و احساس ایمنی ذهنی، تهدیداتی را که متوجه افراد است به سه نوع تقسیم می‌کند؛ تهدیدات فیزیکی یا جسمی (درد، صدمه و مرگ)، تهدیدات اقتصادی (تصرف یا تخریب اموال، عدم دسترسی به کار یا منابع)، تهدیدات نسبت به حقوق (زندانی شدن، از بین رفتن آزادی‌های عادی مدنی) همراه با تهدید موقعیت یا وضعیت (تنزیل رتبه، تحقیر در انظار عامه) (بوزان، 1378: 53). چلبی براساس نظریه خرده نظام‌های چهارگانه پارسونز جامعه‌شناس آمریکایی، چهار بعد برای امنیت قائل شده است (چلبی، 1375: 79)

امنیت مالی A	امنیت جانی G
امنیت فکری L	امنیت جمعی I

چنان‌که ملاحظه می‌شود امنیت جانی با خرده نظام دست‌یابی به هدف، امنیت مالی با خرده نظام انطباق، امنیت فکری با خرده نظام بقای الگو و امنیت جمعی با خرده نظام یگانگی متناظر است.

2- قلمرو امنیت: در یک تقسیم‌بندی چهار حیطه امنیت فردی، اجتماعی، ملی و داخلی از یکدیگر تفکیک شده‌اند. امنیت فردی حالتی است که هرکس فارغ از بیم تهدید به جان، مال، شرف و آبروی خود یا از دست دادن آنها زندگی می‌کند. امنیت اجتماعی مصون بودن و حالت فراغت عموم افراد یک جامعه از تهدید است یا اقدام خلاف قانون شخص، گروه یا دولت. امنیت ملی حالتی است که ملت‌ها فارغ از تهدید از دست دادن ارزش‌های بنیادین، تمام یا بخشی از جمعیت، دارایی یا خاک خود به‌سر ببرند. امنیت داخلی حالتی است که به‌موجب آن جامعه‌ای فارغ از فشارها و نابسامانی‌های داخلی بوده و در آن تفوق نظم و قانون و یکپارچگی توأم با مشارکت مردمی برای تأمین ارزش‌های بنیادی، رفاه اجتماعی و امنیت به چشم می‌خورد.

مولار معتقد است امنیت در سه شکل ملی، اجتماعی و انسانی وجود دارد. چنان‌که ملاحظه می‌شود مقام مرجع در امنیت ملی، دولت، امنیت اجتماعی، گروه‌های اجتماعی و در امنیت انسانی، تک تک افراد است (نویدنیا، 1383: 44).

تهدیدات	هدف مرجع	اشکال امنیت
حاکمیت - قلمرو	دولت	ملی
هویت	گروه‌های امنیت	اجتماعی
بقا	فرد	انسانی

3- عینی/ ذهنی بودن: وجه عینی امنیت عبارت است از کم و کیف انواع آسیب‌ها و مخاطرات تهدید کننده امنیت جامعه و شهروندان. بعد عینی به معنای ایجاد شرایط و موقعیت ایمن برای حفاظت و گسترش ارزش‌های اصولی و حیاتی جامعه است؛ بنابراین در مطالعه وجه عینی امنیت نیازمند اطلاع از شاخص‌های عددی انواع جرائم و آسیب‌هایی هستیم که سطح امنیت عمومی را کاهش می‌دهد و از دیدگاه یک ناظر بیرونی، جامعه‌ای خاص را در سطح معینی از امنیت عمومی رتبه‌بندی می‌کند. لیکن وجه ذهنی امنیت بیان‌گر میزان «احساس امنیت» در میان اعضای جامعه است و این‌که افراد یا شهروندان تا چه حد خود یا ارزش‌های خود را در معرض تهدید «احساس» می‌کنند یا بالعکس حس اطمینان و رهایی از هر نوع ترس و تهدید. امنیت از بعد ذهنی ارتباط مستقیمی با ادراک مردم و دولت از آسیب‌پذیری و تهدید امنیت دارد.

چنان‌که ملاحظه شد در تفکیک مفهوم امنیت به ابعاد آن میان صاحب‌نظران و محققان اتفاق نظر چندانی وجود ندارد؛ به‌عنوان مثال در خصوص ابعاد امنیت از حیث قلمرو در یک تقسیم‌بندی، امنیت شامل بعد داخلی و خارجی دانسته شده، در حالی‌که در تقسیم‌بندی دیگری بعد داخلی امنیت، خود به ابعاد جزئی‌تری تفکیک شده است، هم‌چنین یکی از محققان در خصوص ابعاد موضوعی امنیت، امنیت فردی و اجتماعی را دارای موضوعات متفاوتی دانسته و مثلاً امنیت شغلی را در حیطه امنیت اجتماعی قرار داده، در حالی‌که در تقسیم‌بندی‌های دیگر هر آنچه که به فرد منسوب و متعلق باشد از جمله امنیت شغلی در قلمرو امنیت فردی قرار گرفته است. با مروری بر نکات مطرح شده می‌توان به یک جمع‌بندی پیرامون ابعاد امنیت دست یافت.

نخستین سؤالات این است؛ عامل ناامنی چیست؟ به‌عبارت دیگر کدام عوامل می‌توانند تهدیدکننده امنیت افراد باشند؟ به‌نظر می‌رسد سه عامل اصلی تهدیدکننده امنیت هستند که عبارتند از: طبیعت، دولت و دیگران (جامعه). تهدیدات طبیعت ناظر به امنیت جانی و مالی انسان‌ها هستند. دولت‌ها بیشتر آزادی‌ها و حقوق سیاسی و مدنی

شهروندان را تهدید می‌کنند در حالی که دیگران (جامعه) می‌توانند تهدیدکننده امنیت جانی، مالی و اخلاقی افراد باشند.

سؤال دوم این است؛ چه چیزهایی مورد تهدید قرار می‌گیرند؟ موضوعات مورد تهدید همه آن چیزهایی هستند که برای فرد ارزش‌مندند و سرمایه‌های مادی و غیرمادی فرد محسوب می‌شوند. برای شناسایی و رده‌بندی این موضوعات به نظر می‌رسد می‌توان آنها را به دو بعد کلی ارزش‌های مادی و فرامادی تقسیم کرد. ارزش‌های مادی تقریباً معادل نیازهای اولیه طبیعی در نظریه آبراهام مزلو هستند و در سلسله مراتب نیازها در رتبه نخست قرار می‌گیرند. ارزش حیات یا بقاء مفهوم بنیادی ارزش‌های مادی است. سلامت بدن و صیانت آن از آسیب، امنیت غذایی، امنیت مالی و حتی امنیت شغلی، از این حیث که در نهایت به بقاء فرد مربوط می‌شود، در حیطه ارزش‌های مادی قرار می‌گیرند. ارزش‌های فرامادی همه آن امور ارزشمندی هستند که به وجه غیرمادی وجود فرد تعلق دارند. حیثیت، منزلت اجتماعی، احساس تعلق و وابستگی به دیگران و خود شکوفائی، از جمله ارزش‌های فرامادی افراد هستند.

بالاخره این که می‌توان پرسید متولی تأمین امنیت کیست؟ در واقع کدام نهادها مسئول تأمین امنیت افراد جامعه در زندگی اجتماعی هستند؟ به نظر می‌رسد دولت به‌طور خاص و جامعه (شامل خانواده، دوستان، محیط آموزشی و در نهایت جامعه بزرگ) هر یک تأمین بخشی از امنیت افراد یا شهروندان را برعهده دارند؛ مثلاً امنیت جانی، شغلی و قضایی حیطه‌هایی از امنیت محسوب می‌شوند که حکومت متولی و مسئول تأمین آنهاست. در مقابل، جنبه‌هایی از امنیت نظیر احساس تعلق، عشق و دوست داشتن و خود شکوفایی عمدتاً در مناسبات فرد با دیگران (از خانواده و دوستان تا جامعه بزرگ) تأمین می‌شود و در واقع جامعه مسئول تأمین احساس امنیت در نزد اعضای خود در حیطه‌های مذکور است (شریعتی، 1381: 20-22).

پیشینه تحقیق

احساس امنیت در محیط‌های شهری موضوع پژوهش‌های بسیاری در دهه 80 و قبل از آن بوده است. با توجه به کثرت مطالعات صورت گرفته، بررسی پیشینه را به تحقیقات بعد از سال 1380 محدود کرده‌ایم و برای آن که امکان مقایسه روشن‌تری برای خواننده

وجود داشته باشد، تحقیقات انجام شده در مشهد و خراسان را در ابتدا و بر اساس تاریخ انجام طرح آورده‌ایم.

برآبادی و همکاران وی در سال 1389 با بررسی وضعیت امنیت شهری در شهرهای مرزی (مورد تایید) به این نتیجه می‌رسد که 17 درصد پاسخ‌گویان دارای احساس امنیت کم، 58 درصد متوسط و 25 درصد بالا بوده‌اند. زنان نسبت به مردان و افراد مجرد نسبت به افراد متأهل و دارندگان تحصیلات کمتر از دیپلم در مقایسه با دارندگان تحصیلات بیشتر از دیپلم به نحو معناداری احساس امنیت کمتری داشتند. این تحقیق نشان داد که بین وضعیت فیزیکی و اجتماعی شهر و سرمایه اجتماعی با احساس امنیت رابطه معناداری برقرار است.

در مطالعات اجتماعی و فرهنگی طرح آمایش استان خراسان رضوی در سال 1388 میانگین احساس امنیت در پنج شهر استان که در بازه 1 تا 6 سنجیده شده معادل 2/75 بوده است، همچنین ناامنی مالی در میان شهروندان مشهدی در حد بالا گزارش شده است، به شکلی که حدود نیمی از شهروندان مشهدی حداقل یک بار تجربه ناامنی مالی داشته‌اند. نتایج حاکی از آن است که نگرانی مردم مشهد و استان از ناامنی‌های اخلاقی، بسیار بیشتر از سایر انواع ناامنی بوده است. در این میان اولین نگرانی شهروندان از انواع تعرض به زنان و دختران است. احتمال تعرض و مزاحمت به خصوص به هنگام شب و به هنگام تردد با مسافرکش شخصی بیشتر می‌شود.

احمدی و اسماعیلی (1387) با هدف واکاوی احساس امنیت زنان بالای 15 سال مناطق 12 گانه شهر مشهد و مؤلفه‌های مؤثر بر آن، میانگین احساس امنیت اجتماعی زنان شهر مشهد را 2/4 (در دامنه 0-5) محاسبه کردند که از نمره متوسط پایین‌تر می‌باشد. در تحلیل رگرسیون نیز مشخص شد مهم‌ترین عوامل مؤثر بر احساس امنیت به ترتیب اهمیت عبارتند از: استفاده از وسایل ارتباط جمعی، نگرش به حجاب، طراحی شهری، تصور فرد از خود و حمایت اجتماعی که متغیر آخر دارای رابطه معکوس با متغیر وابسته بوده است؛ این عوامل در مجموع توانستند 0/54 واریانس متغیر وابسته پژوهش را تبیین کنند.

در تحقیق انجام شده توسط مظلوم خراسانی (1386) پیرامون احساس امنیت اجتماعی زنان بر روی یک نمونه 360 نفری از زنان بالای 15 سال در مناطق 12 گانه شهر مشهد میانگین احساس امنیت در یک طیف پنج قسمتی از 1 تا 5، 2/6 محاسبه شد که حاکی از احساس امنیت متوسط رو به پایین می‌باشد. احساس امنیت در میان 40/7 درصد افراد کم و 58/2 درصد متوسط بوده و تنها 1/1 درصد افراد از احساس امنیت اجتماعی زیاد برخوردار بوده‌اند.

شریعتی مزینانی (1381) در بررسی احساس امنیت عمومی در استان خراسان، به سنجش میزان احساس امنیت در سه بعد جانی، مالی و اخلاقی و روی یک نمونه حدود 1000 نفری از شهروندان 20 ساله و بالاتر ساکن در نقاط شهری در 4 شهر مشهد، بیرجند، تربت جام و درگز پرداخت. در خصوص شهر مشهد احساس امنیت مالی و جانی در حد متوسط و امنیت اخلاقی در حد کم ارزیابی شد. میانگین احساس امنیت در بین زنان 2/91 و بین مردان 3/05 محاسبه شده که گرچه هر دو میانگین در حد متوسط است، اما حاکی از بالاتر بودن احساس امنیت در میان مردان نسبت به زنان است.

زنجانی‌زاده (1380) از طریق یک پژوهش میدانی بر روی نمونه 720 نفری از زنان 15 سال و بالاتر شهر مشهد به مطالعه زنان و امنیت شهری پرداخت. میانگین احساس امنیت در بازه 14-137 معادل 14/04 به دست آمده که با حد متوسط (یعنی نمره 60-70) فاصله بسیار دارد. 52/3 درصد افراد نمره کمتر از میانگین دریافت کردند؛ بنابراین، محقق احساس امنیت در میان زنان را در حد پایین ارزیابی می‌کند، هم‌چنین مشخص شد زنان متأهل، ساکنان مناطق بالای شهر در مقایسه با مناطق حاشیه‌ای و پایین و زانی که به‌طور منظم و روزانه به سطح شهر می‌آیند احساس امنیت بیشتری دارند.

نتایج مطالعه درباره احساس امنیت بر روی یک نمونه 384 نفره از زنان 15-29 ساله شهر تهران توسط نوروزی و فولادی (1388) نشان داد، تنها 0/3 درصد از افراد، نظم اجتماعی زیادی را احساس می‌کردند. اکثریت (48/2 درصد) کنترل اجتماعی موجود در جامعه را در حد متوسطی احساس می‌کردند و 58/4 درصد نیز نظم اجتماعی موجود را کم ارزیابی می‌کردند. بیشترین پاسخ‌گویان (53/5 درصد) در محل سکونت خود احساس امنیت خیلی کمی داشتند و هیچ پاسخ‌گویی وجود نداشت که در محل سکونت خود کاملاً احساس امنیت کند. احساس امنیت اجتماعی در میان 50/3 درصد از پاسخ‌گویان

در حد متوسط بود. این تحقیق نشان داد به ترتیب متغیرهای احساس امنیت در محل سکونت، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، احساس نظم اجتماعی و پایبندی مذهبی به عنوان عوامل تأثیرگذار بر احساس کلی افراد از امنیت اجتماعی محسوب می‌شوند.

مطالعه احساس امنیت در سال 1389 توسط امیرکافی بر روی افراد بالای 18 سال ساکن در مناطق بیست و دوگانه شهر تهران به این نتیجه انجامید که احساس امنیت منطقه محل زندگی در میان 47/2 درصد از پاسخ‌گویان زیاد و بسیار زیاد و در میان 21 درصد از افراد کم و بسیار کم بوده است. 31/7 درصد نیز میزان احساس امنیت خود را در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند، هم‌چنین 9/7 درصد از پاسخ‌گویان میزان احساس امنیت خود در شهر تهران را زیاد و بسیار زیاد عنوان کرده‌اند و در مقابل، 61 درصد از آنها میزان احساس امنیت را کم و بسیار کم و 29/2 درصد نیز در حد متوسط اعلام داشته‌اند. مقایسه میانگین‌ها نشان داد که میزان احساس امنیت در جامعه شهری کمتر از منطقه مسکونی است. به عبارت دیگر پاسخ‌گویان بیرون از منطقه مسکونی خود، احساس ناامنی و ترس بیشتری می‌کنند.

مطالعه افشار (1385) در خصوص امنیت اجتماعی زنان در مناطق بیست و دوگانه گانه تهران نشان داد در میان زنان شهر تهران امنیت انسانی و امنیت هویت در حد متوسط و احساس امنیت اجتماعی کمتر از حد متوسط بوده است و عواملی چون عملکرد پلیس، عملکرد قانون، مقاومت اجتماعی، حمایت اجتماعی و هنجار اجتماعی، بر احساس امنیت اجتماعی تأثیر داشته‌اند، هم‌چنین تحلیل رگرسیون نشان داد با تغییر متغیرهایی مثل حمایت اجتماعی و هنجار اجتماعی و سبک زندگی، امنیت اجتماعی تغییر می‌کند.

بمانیان و همکاران وی در سال 1387 با سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری (مورد محدوده اطراف پارک شهر تهران) به این نتیجه رسیدند که میانگین امنیت در محدوده مورد مطالعه در حد متوسط ارزیابی شد. بیشترین میزان امنیت مربوط به محدوده‌های مسکونی و بعد از آن پارک شهر و کمترین میزان امنیت مربوط به محدوده‌های کارگاهی و فعالیت‌های تولیدی بوده است. نتایج نشان داد که بین احساس امنیت درک شده از فضا و میزان تردد و استفاده از آن فضا رابطه مستقیمی وجود دارد، هم‌چنین در سنجش شاخص‌های بعد اجتماعی کالبدی به مسئله

میزان آشنا بودن محیط و شهرت فضا و در بُعد اجتماعی به شاخص عدالت اجتماعی فضا و اهمیت متغیر چیرگی جنسیتی در احساس امنیت ذهنی زنان در این شاخص پرداخته شده است.

سفیری در سال 1387 به نقش نهادهای غیر دولتی محله‌ای در تأمین امنیت اجتماعی (با تکیه بر شهر تهران) پرداخت. نتایج این پیمایش درباره احساس امنیت در دو محله شهر تهران (امیریه و شهرک ژاندارمری)، حاکی از آن است که اکثر پاسخ‌گویان میزان امنیت مالی و جانی را متوسط و کم ارزیابی کرده‌اند. به این معنی که 63 درصد امنیت مالی را متوسط و کم و 37 درصد آن را زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. هرچند میزان امنیت جانی بیشتر از امنیت مالی ارزیابی شده است، به هر حال 43 درصد آن را متوسط و کم دانسته‌اند. اکثر پاسخ‌گویان میزان احساس امنیت در محله برای اعضای خانواده را کم و متوسط عنوان کرده‌اند که این مورد برای کودکان زیر 10 سال پایین‌تر و برای برادران و خواهران، بالاتر عنوان شده است. از آن‌جا که مسئله امنیت، به‌ویژه در مورد اعضای از خانواده که نیاز به مراقبت بیشتر دارند، باعث نگرانی خانواده‌هاست و در محله ناامنی احساس می‌شود. برخی افراد در مورد فرزندان کمتر از 10 سال در حد 36 درصد این احساس امنیت را کم و خیلی کم عنوان کرده‌اند و 30 درصد آن را متوسط دانسته‌اند. هم‌چنین در مورد فرزندان 10 تا 20 سال نیز که تا حدودی می‌توانند از خود مراقبت کنند، 27 درصد این احساس امنیت را کم و خیلی کم و 50 درصد متوسط ارزیابی کرده‌اند و در مورد بقیه افراد تا حدودی احساس امنیت بیشتر است.

در مطالعه امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران در سال 1385 توسط ساروخانی و نویدنیا، هیچ‌کدام از خانواده‌های ساکن در دو منطقه شمال و جنوب تهران میزان امنیت جانی را زیاد ارزیابی نکرده‌اند و از خانواده‌های ساکن در منطقه شمال، 27 درصد میزان امنیت جانی را متوسط، 65 درصد کم و 8 درصد هیچ ارزیابی کردند، در حالی که 21 درصد از خانواده‌های ساکن در منطقه جنوب میزان امنیت جانی را متوسط، 67 درصد کم و 11 درصد هیچ ارزیابی کرده‌اند. خانواده‌های ساکن در منطقه شمال از امنیت مالی کمتری نسبت به منطقه جنوب برخوردارند، به‌گونه‌ای که از خانواده‌های ساکن در منطقه جنوب، 70 درصد میزان امنیت مالی را متوسط برآورد کرده‌اند، در

حالی که 28 درصد خانواده‌های منطقه شمال امنیت مالی را متوسط برآورد کرده‌اند. امنیت اخلاقی در دو منطقه تقریباً همسان بوده است با این تفاوت که 5 درصد خانواده‌های منطقه جنوب امنیت اخلاقی را زیاد ارزیابی کرده‌اند، در حالی که در منطقه شمال گزینه زیاد مورد انتخاب خانواده‌ها قرار نگرفته است. می‌توان گفت منطقه سکونت خانواده‌های تهرانی بر امنیت جانی، امنیت مالی، امنیت شغلی و عاطفی تأثیر داشته است.

علی‌خواه و نجیبی با بررسی زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری در سال 1385 به این نتیجه رسیدند که در مجموع حدود 48 درصد زنان در حد زیاد، 33 درصد در حد متوسط و 19 درصد در حد کم در فضاهای شهری نسبت به تهدید جرایم دچار ترس و واهمه بوده‌اند. به بیان دیگر حدود نیمی از زنان به هنگام تردد در شهر احساس امنیت نداشته‌اند. زنان مورد مطالعه در محله سکونت خود از احساس امنیت بیشتری در مقایسه با سایر مناطق برخوردار بودند. تجربه‌های ناامنی گزارش شده توسط افراد مورد مطالعه حاکی از آن است که 90 درصد تجربه توقف اتومبیل و اصرار برای سوار شدن، 80 درصد تجربه لمس بدن و تنه زدن، 70 درصد تجربه اقدام به سرقت کیف و موبایل و همه زنان تجربه شنیدن الفاظ رکیک و متلک را داشته‌اند. 46 درصد افراد برای رفتن به کوه، 36 درصد برای رفتن به سینما و پارک، 34 درصد برای رفتن به اماکن ورزشی و 33 درصد برای رفتن به بازار در حد زیاد و خیلی زیاد از وقوع جرم نسبت به خود احساس ترس داشته‌اند.

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق، پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه محقق‌ساخته بوده است. پس از تأیید محتوایی این ابزار توسط تعدادی از محققان این حوزه به‌عنوان داور و گذر از اعتبار صوری به‌عنوان ابزار اصلی برای گردآوری اطلاعات انتخاب شد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه شهروندان زن 15 ساله و بالاتر ساکن شهر مشهد در زمان گردآوری اطلاعات این تحقیق بوده است و داده‌های مورد نیاز به کمک ابزار تحقیق و از طریق انجام مصاحبه حضوری با 1000 نفر از این گروه که به‌روش نمونه‌گیری دو

مرحله‌ای¹ انتخاب شده بودند، جمع‌آوری شد. فرایند دستیابی به نمونه به شیوه ذیل بوده است:

1- همه بلوک‌های مسکونی (بیش از 12000 بلوک) به ترتیب مناطق شهرداری شماره‌گذاری شدند.

2- با توجه به اطلاعات موجود حاصل از تحقیقات قبلی در جهاد دانشگاهی مشهد بلوک‌های مسکونی شهر مشهد با ملاک تشابه و تمایز اقتصادی و تا حدودی فرهنگی به چهار منطقه بالا، متوسط جدید، متوسط قدیم و پایین تقسیم شدند.

3- شماره‌های بلوک‌های مسکونی هر منطقه چهارگانه یادشده در یک فایل داده در نرم‌افزار spss وارد و نسبت تعداد بلوک‌های هر یک از مناطق چهارگانه یادشده به کل بلوک‌های مسکونی شهر محاسبه شد.

4- بر اساس نسبت هر منطقه در کل مناطق، تعداد سهمیه هر منطقه از نمونه محاسبه شد.

5- بر اساس این‌که در هر بلوک به ده پلاک مراجعه می‌شود، تعداد بلوک‌های نمونه در هر منطقه یک دهم تعداد سهمیه خانوارهای نمونه در آن منطقه در نظر گرفته شد.

6- با استفاده از دستور استخراج نمونه در spss از فایل شماره‌های بلوک‌های هرمنطقه تعداد بلوک‌های نمونه استخراج شد.

7- آدرس دقیق بلوک‌های نمونه هر منطقه از روی نقشه شهر یافت و یادداشت شد.

8- با حذف واحدهای غیر مسکونی، همه واحدهای مسکونی واقع در بلوک‌های نمونه در یک منطقه، به‌طور مسلسل شماره‌گذاری شدند.

9- تعداد خانوارهای به‌دست آمده بر سهمیه هر منطقه از خانوارهای نمونه تقسیم و بدین روش، فاصله خانوارها در روش نمونه‌گیری تصادفی نظام‌مند، در بلوک‌های نمونه هرمنطقه و واحدهای مسکونی شمارش شده در آن مشخص شد.

همچنین در این تحقیق برای تجزیه و تحلیل از توزیع درصدی، میانگین و همبستگی اسپیرمن و کروسکال و ایس استفاده شده است. متغیر اصلی و وابسته تحقیق «احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی شهر مشهد¹» است که ابعاد نظری و تعریف عملیاتی آن در جدول شماره یک ارائه شده است.

جدول شماره (1): تعریف نظری و عملیاتی متغیرهای اصلی احساس امنیت

متغیر	تعریف نظری	تعریف عملیاتی
احساس امنیت مالی	احساس ایمنی یا عدم تهدید نسبت به حق مالکیت فرد بر اموال و دارایی‌های خویش	ارزیابی فرد از احتمال سرقت منزل زورگیری، کیف ربایی و... در فضاهای عمومی
امنیت جانی احساس	احساس ایمنی یا عدم تهدید نسبت به سلامت بدن یا صیانت نفس	ارزیابی فرد از احتمال آسیب دیدن ناشی از تصادف، مورد حمله قرار گرفتن و... در فضاهای عمومی
احساس امنیت اخلاقی یا حیثیتی	احساس ایمنی یا عدم تهدید نسبت به حیثیت فردی و خانوادگی	ارزیابی فرد از احتمال مورد توهین یا مزاحمت قرار گرفتن توسط دیگران در اماکن عمومی، رבוده شدن یا مورد تعرض قرار گرفتن (به‌ویژه در مورد زنان و کودکان)

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

سن 60 درصد نمونه مورد بررسی کمتر از 35 سال، 33 درصد بین 35 تا 55 سال و 7 درصد بیش از 55 سال بوده است. میانگین سنی افراد نیز 34 سال بوده است. از میان پاسخ‌گویان 77 درصد پاسخ‌گویان متأهل و بقیه مجرد بوده‌اند. از حیث وضع تحصیلات، 8 درصد فاقد تحصیلات، 70 درصد دارای تحصیلات تا دیپلم و 22 درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند. از حیث وضع اشتغال، 78 درصد افراد خانه‌دار بوده‌اند. بالاخره این‌که از نظر سابقه اقامت در محل زندگی فعلی، 62/5 درصد کمتر از 10 سال، 23/2 درصد بین 10 تا 20 سال و 14/3 درصد بیش از 20 سال در محل اقامت فعلی ساکن بوده‌اند.

1- منظور از فضاهای عمومی شهر نیز بوستان‌ها، معابر زیرزمینی و پل‌ها، فضاهای باز، وسائل حمل و نقل عمومی بوده است.

یافته‌های استنباطی

احساس امنیت جانی زنان در شهر مشهد

در جدول شماره دو پاسخ‌های افراد به گویه‌های امنیت جانی ارائه شده است. از نتایج قابل تأمل این‌که حدود 26 درصد افراد در روز و 46 درصد در شب نمی‌توانند بدون احساس ترس از آسیب جانی (مورد حمله قرار گرفتن به وسیله چاقو و...) به تنهایی به پارک محل سکونت خود بروند. حدود 49 درصد افراد در روز و 63 درصد در شب نمی‌توانند بدون احساس ترس از آسیب جانی (مورد حمله قرار گرفتن به وسیله چاقو و...) به تنهایی از زیر گذر محل زندگی خود عبور کنند. حدود 20 درصد پاسخ‌گویان در روز و 37 درصد در شب نمی‌توانند بدون ترس از این‌که یک موتورسیکلت به آنان بزند، در خیابان حرکت کنند.

جدول شماره (2): توزیع درصدی احساس امنیت جانی زنان در ساعات روز و شب

در ساعات شب		در ساعات روز		احساس امنیت جانی		
می‌توانم	تاحدودی نمی‌توانم	می‌توانم	تاحدودی نمی‌توانم	می‌توانم	تاحدودی نمی‌توانم	
29/5	34	36/5	17/4	30/8	51/8	با توجه به شناختی که از وضعیت رانندگی و رعایت مقررات در منطقه سکونت‌تان دارید تا چه حد می‌توانید در محدوده محل زندگی‌تان بدون ترس از صدمه دیدن به وسیله یک ماشین از عرض خیابان عبور کنید؟
45/7	29/9	24/4	26/8	29/1	44/1	تا چه حد می‌توانید بدون احساس ترس از آسیب جانی (مورد حمله قرار گرفتن به وسیله چاقو و...) به تنهایی به پارک محل سکونت خود بروید؟
63	23/7	13/4	49/4	28/6	22	تا چه حد می‌توانید بدون احساس ترس از آسیب جانی (مورد حمله قرار گرفتن به وسیله چاقو و...) به تنهایی از زیر گذر محل زندگی‌تان عبور کنید؟
30/8	41/7	27/4	17/5	36/2	46/3	هنگام عبور از پل عابر پیاده محل سکونت‌تان چقدر می‌توانید مطمئن باشید که مورد حمله یک فرد شرور (با

در ساعات شب		در ساعات روز			احساس امنیت جانی
می توانم	تاحدودی می توانم	می توانم	نمی توانم	تاحدودی می توانم	
چاقو و... قرار نمی گیرید؟					
34/8	33	32/2	22/8	40/1	37/1
فرض کنید کسی قصد سرقت اتومبیل یا کیف شما را دارد. چقدر احتمال می دهید آن فرد برای رسیدن به هدف خود به شما صدمه و آسیب بدنی وارد کند؟					
36/8	39/7	23/5	20/4	39/9	39/7
تا چه حد می توانید در خیابان حرکت کنید. بدون ترس از این که راننده موتور به شما بزند؟					
23/9	37/6	38/5	9/3	26/1	64/5
تا چه حد می توانید در خیابان یا پیاده رو نزدیک محل سکونتتان پیاده حرکت کنید. بدون ترس از این که مورد حمله یک فرد شرور (با چاقو و...) قرار بگیرید؟					
35/1	41/5	23/4	18.5	36	45/5
تا چه حد می توانید بدون احساس ترس از آسیب دیدن به وسیله یک موتورسوار در محل زندگی تان تردد کنید؟					
24/8	36/2	39	-	-	-
تا چه حد فکر می کنید می توانید با چادر مشکی در شب در خیابان محل زندگی تان تردد کنید، بی آنکه نگران آسیب دیدن به وسیله یک ماشین یا موتور باشید؟					
32/3	39	28/8	21	35/5	43/5
تا چه حد می توانید در معابر و پل عابر پیاده محل زندگی تان پیاده قدم بزنید، بدون نگرانی از این که پایتان در چاله یا ناهمواری سطح پیاده رو یا پل گیر کند یا آسیب ببیند؟					

با تلفیق کل گویه های امنیت جانی، شاخص مربوطه ساخته شد و پاسخ گویان به شرح جدول شماره سه در پنج رتبه دسته بندی شدند. همان طور که ملاحظه می شود احساس امنیت جانی در میان 27/7 درصد جمعیت نمونه در حد خیلی کم و کم، در میان 29 درصد در حد متوسط و در میان 43/3 درصد در حد زیاد و خیلی زیاد

محاسبه شده است. میانگین کلی احساس امنیت جانی در میان جمعیت نمونه 10/9 بوده است.

جدول شماره (3): شاخص احساس امنیت جانی زنان در فضاهای عمومی شهر مشهد

احساس امنیت جانی زنان	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	78	7/9	7/9
کم	196	19/8	27/7
متوسط	287	29	56/7
زیاد	303	30/6	87/4
خیلی زیاد	125	12/6	100
کل	989	100	

احساس امنیت مالی زنان در شهر مشهد

مطابق داده‌های جدول شماره چهار حدود 40 درصد پاسخ‌گویان نمی‌توانند منزل خود را با اطمینان برای چند روز خالی بگذارند. حدود 33 درصد در روز و 52 درصد در شب نمی‌توانند با اطمینان خاطر ماشین خود را برای ساعاتی در حاشیه خیابان نزدیک منزلشان پارک کنند. قابل تأمل است که حدود 43 درصد افراد در روز و 65 درصد در شب نمی‌توانند با احساس امنیت نسبت به اموال‌شان (کیف پول، موبایل و...) به خودروهای مسافرکش شخصی سوار شوند. حدود 45 درصد افراد در روز و 65 درصد در شب هنگام عبور از زیرگذر نزدیک محل سکونت خود نسبت به کیف و وسایل خود احساس امنیت ندارند. حدود 24 درصد افراد در روز و 47 درصد در شب نمی‌توانند بدون احساس ترس از سرقت به تنهایی به پارک نزدیک محل سکونت خود بروند. حدود 27 درصد افراد در روز و 42 درصد در شب نمی‌توانند بدون احساس ترس از سرقت کیف یا وسایل خود به وسیله یک موتورسوار در محل زندگی خود، تردد کنند.

جدول شماره (4): توزیع درصدی احساس امنیت مالی زنان در ساعات روز و شب

احساس امنیت مالی	در ساعات روز		در ساعات شب			
	می‌توانم	تأحدودی می‌توانم	می‌توانم	تأحدودی نمی‌توانم		
تا چه حد می‌توانید خانه را چند ساعت خالی بگذارید بدون نگرانی از این که طی همین چند ساعت منزلتان مورد سرقت	65/2	21/5	13/3	45/4	27/3	27/4

در ساعات شب		در ساعات روز			احساس امنیت مالی	
نمی توانم	تاحدودی می توانم	می توانم	نمی توانم	تاحدودی می توانم		
						قرار بگیرد؟
45/4	27/1	27/6	39/3	24/5	36/2	حال اگر منزل را برای چند شبانه روز خالی بگذارید چطور؟
21/8	20/7	57/6	17/4	18/1	64/5	فرض کنیم منزل را چند شبانه روز خالی بگذارید در حالی که منزل به دزدگیر و وسائل ایمنی دیگر مجهز باشد. در این حالت چطور؟
41/1	24/8	34/1	26	23/7	50/3	تا چه حد می توانید با اطمینان خاطر نسبت به امنیت ماشین و وسائل داخل آن ماشین تان را برای چند ساعت جلو منزل تان پارک کنید؟
23/1	20/2	56/7	13/6	18/4	68	حال فرض کنیم ماشین به وسائل ایمنی (دزدگیر، قفل فرمان یا پدال و...) مجهز باشد، در این حالت چطور؟
32/1	24/3	43/5	17/8	26/8	55/4	سوار تاکسی می شوید. تا چه حد می توانید نسبت به امنیت کیف و وسائل خود مطمئن باشید؟
52/2	31/7	16/1	32/7	33/6	33/7	تا چه حد می توانید با اطمینان خاطر ماشین خود را برای ساعاتی در حاشیه خیابان نزدیک منزل تان پارک کنید؟
28/3	32/5	39/3	10/7	28/8	60/5	هنگام عبور از بل عابر پیاده محل سکونت خود چقدر می توانید نسبت به امنیت کیف و وسائل تان مطمئن باشید؟
64/8	23/6	11/6	42/5	32/5	25	تا چه حد می توانید با احساس امنیت نسبت به اموال تان (کیف پول، موبایل و...) به خودروی مسافرکش شخصی سوار شوید؟
18/8	33/9	47/3	12/8	35/1	52/1	هنگامی که در اتوبوس هستید چقدر می توانید نسبت به امنیت کیف و وسائل خود مطمئن باشید؟
64/5	22	13/5	44/7	32	23/2	هنگام عبور از زیرگذر نزدیک محل سکونت تان تا چه حد می توانید نسبت

در ساعات شب		در ساعات روز			احساس امنیت مالی
می توانم	تاحدودی می توانم	می توانم	تاحدودی می توانم	می توانم	
به کیف و سائل خود احساس امنیت داشته باشید؟					
47/1	26/6	26/3	24	24	52/1
تا چه حد می توانید بدون احساس ترس از سرقت به تنهایی به پارک نزدیک محل سکونت تان بروید؟					
42/4	37/6	20	27/2	35/7	37/1
تا چه حد می توانید بدون احساس ترس از سرقت کیف یا وسائل خود به وسیله یک موتورسوار در محل زندگی تان تردد کنید؟					
30/7	42/3	27	19.6	46/5	33/9
با کیف حاوی مقداری پول از بانک نزدیک منزلتان خارج می شوید. چقدر می توانید اطمینان داشته باشید که با پولتان به سلامت به منزل می رسید؟					

با تلفیق کل گویه های امنیت مالی شاخصی ساخته شد و پاسخ گویان به شرح جدول شماره پنج در پنج رتبه دسته بندی شدند. نتایج نشان می دهد احساس امنیت مالی در میان 25/3 درصد جمعیت نمونه در حد خیلی کم و کم، در میان 32/8 درصد در حد متوسط و در میان 41/9 درصد در حد زیاد و خیلی زیاد محاسبه شده است. میانگین کلی احساس امنیت مالی در میان جمعیت نمونه نیز در بازه (0-20) حدود 11 بوده است.

جدول شماره (5): شاخص احساس امنیت مالی زنان در فضاهای عمومی شهر مشهد

احساس امنیت مالی زنان	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	47	4/7	4/7
کم	203	20/5	25/3
متوسط	325	32/8	58/1
زیاد	279	28/2	86/3
خیلی زیاد	136	13/7	100
کل	990	100	

احساس امنیت اخلاقی زنان در شهر مشهد

همان‌گونه که در جدول شماره شش ملاحظه می‌شود، حدود 43 درصد افراد در روز و 59 درصد در شب نمی‌توانند با اطمینان خاطر و بدون احساس ترس از مزاحمت دیگران به تنهایی از زیر محل زندگی‌شان عبور کنند. حدود 25 درصد افراد در روز و 46 درصد در شب نمی‌توانند با اطمینان خاطر و بدون احساس ترس از مزاحمت دیگران به تنهایی به پارک محل سکونت‌شان بروند. حدود 81 درصد افراد در روز و 88 درصد در شب اطمینان نمی‌کنند از این‌که دختر نوجوان‌شان با مسافرکش شخصی به مدرسه برود. حدود 45 درصد افراد در روز و 67 درصد در شب نمی‌توانند با احساس اطمینان دختر نوجوان‌شان را پیاده در مسیری نسبتاً طولانی به مدرسه بفرستند. حدود 43 درصد افراد در روز و 51 درصد در شب احساس اطمینان نمی‌کنند از این‌که پسر نوجوان‌شان با مسافرکش شخصی به مدرسه برود. حدود 42 درصد افراد در روز و 64 درصد در شب نمی‌توانند با احساس امنیت نسبت به حیثیت‌شان (هر نوع مزاحمت راننده یا ربوده شدن) به مسافرکش شخصی سوار شوند. حدود 47 درصد افراد در روز و 64 درصد در شب نمی‌توانند با خیال راحت در تاکسی کنار یک مرد بنشینند.

جدول شماره (6): توزیع درصدی احساس امنیت اخلاقی زنان در ساعات روز و شب

احساس امنیت اخلاقی		در ساعات روز		در ساعات شب	
می‌توانم	تاحدودی نمی‌توانم	می‌توانم	تاحدودی نمی‌توانم	می‌توانم	تاحدودی نمی‌توانم
52/2	32/3	15/5	37/2	33/2	29/7
در محله‌تان یا خیابان نزدیک منزلتان پیاده تردد می‌کنید. چقدر می‌توانید مطمئن باشید که کسی مزاحمتان نمی‌شود؟ (مثلاً متلک گفتن یا حرف زشت زدن و ...)					
53/4	31/8	14/8	38/8	33/5	27/7
هنگام عبور از پل عابر پیاده محل سکونت‌تان چقدر می‌توانید مطمئن باشید که کسی مزاحمتان نمی‌شود؟ (مثلاً متلک گفتن یا حرف زشت زدن و ...)					
28/3	28/6	43/1	18/7	22/4	58/9
تا چه حد می‌توانید بدون احساس ترس از مزاحمت دیگران به تنهایی از زیر محل زندگی‌تان عبور کنید؟					
47/9	27/4	24/7	24/6	29/3	46/1
تا چه حد می‌توانید بدون احساس ترس از مزاحمت دیگران به تنهایی به پارک محل سکونت‌تان بروید؟					

در ساعات شب		در ساعات روز		احساس امنیت اخلاقی		
تا حدودی نمی توانم	تا حدودی می توانم	تا حدودی نمی توانم	تا حدودی می توانم	تا حدودی نمی توانم	تا حدودی می توانم	
88/2	8/8	3/1	80/7	12/5	6/8	تا چه حد احساس اطمینان می کنید از اینکه دختر نوجوانتان با مسافر کش شخصی به مدرسه برود؟
67	22/3	10/7	45/2	31/2	23/6	تا چه حد می توانید با احساس اطمینان دختر نوجوانتان را پیاده در مسیری نسبتاً طولانی به مدرسه بفرستید؟
35/1	32/8	32/1	19/8	34/8	45/4	تا چه حد می توانید با احساس اطمینان پسر نوجوانتان را پیاده در مسیری نسبتاً طولانی به مدرسه بفرستید؟
50/9	24/8	24/3	43/4	25/9	30/7	تا چه حد احساس اطمینان می کنید از اینکه پسر نوجوانتان با مسافر کش شخصی به مدرسه برود؟
51	29/6	19/4	22	41	37	تا چه حد می توانید بدون نگرانی از مزاحمت رانندگان عبوری در کنار خیابان منتظر تاکسی بمانید؟
63/9	27/5	8/6	42/3	37/6	20/1	تا چه حد می توانید با احساس امنیت نسبت به حیثیت تان (منظور هر نوع مزاحمت راننده یا ربوده شدن) به مسافرکش شخصی سوار شوید؟
64/2	23/3	12/5	47	29/3	23/7	تا چه حد می توانید با خیال راحت در تاکسی کنار یک مرد بنشینید؟

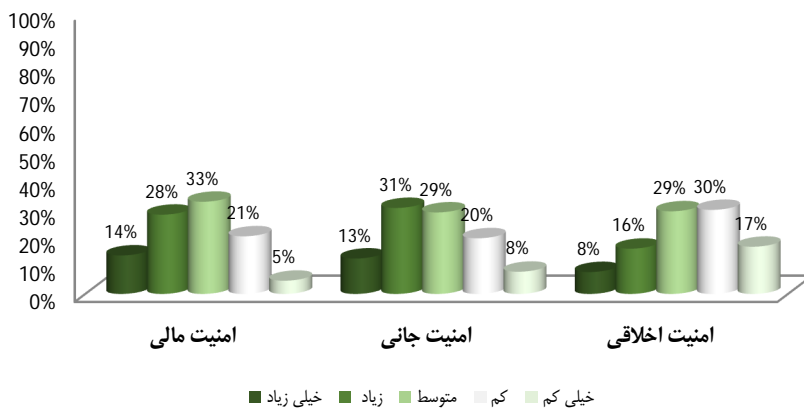
با تلفیق کل گویه‌های امنیت اخلاقی شاخصی ساخته شد و پاسخ‌گویان بر این اساس به شرح جدول شماره هفت در پنج رتبه دسته‌بندی شدند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود احساس امنیت اخلاقی در میان 46/7 درصد جمعیت نمونه در حد خیلی کم و کم، در میان 29/4 درصد در حد متوسط و در میان 23/9 درصد پاسخ‌گویان در حد زیاد و خیلی زیاد محاسبه شده است. میانگین احساس امنیت اخلاقی در میان جمعیت نمونه نیز در بازه (0-20) کمتر از 9 بوده است.

جدول شماره (7): شاخص احساس امنیت اخلاقی زنان در فضاهای عمومی شهر مشهد

احساس امنیت اخلاقی زنان	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	166	16/8	16/8
کم	296	29/9	46/7
متوسط	291	29/4	76/1
زیاد	159	16/1	92/2
خیلی زیاد	77	7/8	100
کل	989	100	

بررسی تطبیقی احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی شهر مشهد به تفکیک ابعاد سه گانه امنیت (مالی، جانی، اخلاقی)

نمودار زیر نشان می‌دهد نزدیک به نیمی از نمونه مورد مطالعه (47 درصد) در فضاهای عمومی شهر مشهد احساس امنیت اخلاقی پایینی دارند و تنها کمتر از 25 درصد آنان از احساس امنیت اخلاقی بالایی برخوردارند. از سوی دیگر 42 درصد از حیث مالی و 43 درصد هم به لحاظ اخلاقی احساس امنیت می‌کنند.

نمودار (1): مقایسه احساس امنیت در ابعاد سه گانه

در خصوص رابطه میان ویژگی‌های پاسخ‌گویان و احساس امنیت، نتایج مطالعه حاکی از آن است که:

- بین سن و احساس امنیت زنان در ابعاد سه‌گانه (مالی، جانی، اخلاقی) هم تغییری معناداری وجود دارد؛ به این معنی که با افزایش سن، احساس امنیت افزایش می‌یابد.

- بین تحصیلات و احساس امنیت زنان در ابعاد سه‌گانه (مالی، جانی، اخلاقی) همبستگی ضعیفی وجود دارد.

- بین وضعیت تأهل و احساس امنیت زنان در ابعاد سه‌گانه (مالی، جانی، اخلاقی) رابطه معناداری وجود ندارد.

- بین وضعیت فعالیت و احساس امنیت زنان در ابعاد سه‌گانه (مالی، جانی، اخلاقی) همبستگی ضعیفی وجود دارد.

- بین مدت اقامت در محله سکونت و احساس امنیت زنان در ابعاد سه‌گانه (مالی، جانی، اخلاقی) همبستگی ضعیفی وجود دارد.

جدول شماره (8): آماره‌ها و سطوح معناداری بر احساس امنیت زنان در ابعاد سه‌گانه (مالی، جانی، اخلاقی)

نام متغیر مستقل	نتایج آزمون
سن	(sig=0/000, r= 0/199)
تحصیلات	(sig=0/000, Chi-Square = 24/486)
وضعیت تأهل	(sig= 0/666 , Chi-Square =0/812)
وضعیت فعالیت	(. sig=0/006 ,Chi-Square = 14/460)
مدت اقامت	(sig=0/046, r=0/64)

تجربه‌های ناامنی زنان در شهر مشهد

از پاسخ‌گویان درباره تجربه ناامنی از سوی خود یا اطرافیان‌شان سؤال شد که اهم نتایج به‌دست آمده در ادامه ارائه می‌شود.

- تجربه مورد سرقت قرار گرفتن اموال

چنان‌که ملاحظه می‌شود نیمی از پاسخ‌گویان (508 نفر) تجربه مورد سرقت گرفتن اموال خود را داشته‌اند. این تجربه برای 42 درصد از پاسخ‌گویان یک‌بار، برای 31 درصد دو بار و برای حدود 26 درصد افراد سه بار و بیشتر اتفاق افتاده است.

جدول شماره (9): توزیع فراوانی دفعات تجربه مورد سرقت قرار گرفتن اموال

درصد تجمعی	درصد معتبر	فراوانی	دفعات تجربه مورد سرقت قرار گرفتن اموال
42/5	42/5	216	یک بار
73/8	31/3	159	دو بار
90/6	16/7	85	سه بار
95/5	4/9	25	چهار بار
100	4/5	23	بیش از 5 بار
	100	508	کل

هم‌چنین تجربه سرقت از منزل در میان بیش از 17 درصد افراد، مورد سرقت قرار گرفتن ماشین در میان حدود 9/5 درصد، مورد سرقت قرار گرفتن وسایل ماشین در میان 25/5 درصد و مورد سرقت قرار گرفتن کیف، موبایل، پول در میان حدود 32 درصد از پاسخ‌گویان رخ داده است.

در خصوص تجربه تصادف، حدود 17 درصد پاسخ‌گویان تجربه صدمه دیدن به وسیله موتور یا اتومبیل را داشته‌اند.

- تجربه رفتار ناشایست یک مرد نسبت به خود یا اعضای خانواده

پاسخ‌گویان در پاسخ به این سؤال که آیا پیش آمده خود شما یا یکی از اعضای خانواده مورد رفتار ناشایست یک مرد در محله‌تان مورد قرار گرفته باشید؟ 47 درصد گفته‌اند چنین تجربه‌ای در محل زندگی‌شان داشته‌اند.

جدول شماره (10): توزیع فراوانی تجربه رفتار ناشایست نسبت به خود یا اعضای خانواده در محل

زندگی			تجربه رفتار ناشایست از سوی یک مرد در محل زندگی
درصد معتبر	درصد تجمعی	فراوانی	
43/1	43/1	426	هیچ
90/3	47/2	467	مواردی
100	9/7	96	زیاد
	100	989	کل

- تجربه صدمه دیدن به وسیله اتومبیل و موتورسیکلت

اطلاعات نشان می‌دهد تجربه تصادف برای 81 درصد افراد یک بار، برای 10 درصد دو بار و برای 9 درصد سه بار و بیشتر رخ داده است.

جدول شماره (11): توزیع فراوانی تعداد موارد صدمه دیدن به وسیله اتومبیل و موتورسیکلت

تعداد موارد صدمه دیدن به وسیله اتومبیل و موتورسیکلت			تعداد موارد صدمه دیدن به وسیله اتومبیل و موتورسیکلت
درصد معتبر	درصد تجمعی	فراوانی	
80/9	80/9	127	یک بار
91/1	10/2	16	دو بار
98/7	7/6	12	سه بار
99/4	0/6	1	چهار بار
100	0/6	1	پنج بار
	100	157	کل

نتیجه‌گیری

امنیت اجتماعی از حقوق اولیه همه شهروندان و لازمه توسعه و رفاه اجتماعی است. مطالعات وسیعی پیرامون نقش متغیرهای محیطی و فضا در امنیت اجتماعی و نیز احساس امنیت در میان شهروندان و به‌ویژه زنان صورت گرفته با این هدف که نشان دهند عامل فضا و مختصات آن، به‌ویژه در محیط‌های شهری می‌تواند بر امنیت اجتماعی واقعی و ادراک شده در میان شهروندان تأثیری جدی بر جای گذارد. در این مطالعه احساس امنیت اجتماعی در میان زنان شهر مشهد در فضاهای عمومی شهر را بررسی کردیم.

براساس داده‌های جدول زیر می‌توان چنین قضاوت کرد که میزان احساس امنیت در شهر مشهد برای زنان با وضع مطلوب فاصله‌ای قابل تأمل دارد. نکته حائز اهمیت در این میان سطح پایین احساس امنیت اخلاقی در جامعه مورد بررسی است. با توجه به حساسیت موضوع از حیث مسئله حرمت زن و خانواده در جامعه مذهبی ما، نتایج این تحقیق می‌تواند نگران‌کننده ارزیابی شود.

جدول شماره (12): وضعیت کلی احساس امنیت زنان در ابعاد سه گانه در شهر مشهد

میانگین	زیاد	متوسط	کم و خیلی کم	ابعاد سه گانه امنیت
10/9	43 درصد	29 درصد	28 درصد	امنیت جانی
11/4	42 درصد	33 درصد	25 درصد	امنیت مالی
8/9	24 درصد	29 درصد	47 درصد	امنیت اخلاقی

وضعیت احساس امنیت در فضاهای عمومی گوناگون نیز مورد پرسش قرار گرفت که خلاصه نتایج در جدول زیر آمده است.

جدول شماره (13): احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی شهر مشهد

فضای عمومی	اطراف منزل	تاکسی	پل عابر اتوبوس زیرگذر پارک	مسافرکش شخصی	محل زندگی	میانگین کلی
میانگین	11/50	12/45	13/04	6/42	10/41	6/47
						10/6
						11/04

چنان‌که ملاحظه می‌شود زیرگذرها و مسافربران شخصی ناامن‌ترین موقعیت‌ها از نظر پاسخ‌گویان بوده‌اند. پارک‌ها و محدوده اطراف محل زندگی با میانگین نزدیک به هم در رده بعدی قرار می‌گیرند و اتوبوس، پل‌های عابر پیاده و تاکسی در مقایسه با فضاهای عمومی دیگر از نظر پاسخ‌گویان از امنیت بیشتری برخوردار هستند.

هم‌چنین در خصوص احساس امنیت به تفکیک ساعات روز و شب، میانگین‌های به‌دست آمده برای احساس امنیت به ترتیب 12/4 و 9/7 (در بازه 0-20) بوده است. میانگین احساس امنیت در ابعاد سه‌گانه به تفکیک ساعات روز و شب نیز در جدول زیر آمده است.

جدول شماره (14): احساس امنیت زنان به تفکیک روز و شب

شعب	روز	ابعاد امنیت
9/6	12/4	امنیت جانی
9/7	12/4	امنیت مالی
7/3	10/4	امنیت اخلاقی

29

در خصوص تجربه‌های نامنی نتایج تحقیق حاکی از این است که نیمی از پاسخ‌گویان حداقل یک بار اموالشان مورد سرقت قرار گرفته است. حدود 57 درصد افراد تجربه رفتار ناشایست و غیراخلاقی یک مرد نسبت به خود یا یکی از اعضای خانواده در محیط‌های عمومی را داشته‌اند. حدود 16 درصد افراد تجربه آسیب دیدن به وسیله موتور سیکلت یا اتومبیل را داشته‌اند.

نتایج این مطالعه با یافته‌های تحقیقات گذشته، به ویژه مطالعات انجام شده در مشهد و خراسان رضوی (به طور مشخص مطالعات انجام شده به وسیله احمدی و اسماعیلی (1387)، شریعتی مزینانی (1381)، طرح آمایش استان خراسان رضوی (1388)، شعاع برآبادی و همکاران (1389)) تا حد قابل توجهی هماهنگ است. به این معنا که در تحقیقات پیشین نیز میانگین عمومی احساس امنیت برای زنان در حدود متوسط (و اندکی کمتر از متوسط بوده است)، میان توسعه و امنیت رابطه متقابل برقرار است. در عین حال میان نتایج این مطالعه با یافته‌های تحقیق زنجانی زاده (1380) فاصله قابل اعتنایی وجود دارد.

همان طور که در فرایند توسعه با افزایش فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و توزیع عادلانه آنها ضریب امنیتی جامعه افزایش می‌یابد، دستیابی به توسعه همه جانبه خود مستلزم برخورداری اکثریت شهروندان از حد قابل قبولی از امنیت در زندگی اجتماعی است. در اینجا به خصوص بر ضرورت وجود امنیت برای جلب مشارکت مردم در فرایند توسعه تأکید می‌شود.

از دیدگاه مصالح افراد جامعه و حقوق فردی شهروندان نیز باید گفت انسان در ساختاری مجال رشد و بالندگی پیدا می‌کند که از در آن امور و رخدادها ثبات، تداوم و پیش‌بینی‌پذیری قابل قبولی برخوردار باشد و نهادهای اداره کننده جامعه پایبند و ملتزم به حقوق انسانی افراد باشند. در شرایطی که اکثریت شهروندان در وضعیت تنش‌آمیز و

توأم با احساس ناامنی اجتماعی، اقتصادی و حتی حیثیتی قرار می‌گیرند، امکان رشد و بالندگی و عرضه توانمندی‌های خود را نمی‌یابند. اصولاً احساس ایمنی و آرامش خاطر زمینه‌ساز تجلی و بروز استعداد انسان در عرصه‌های مختلف است. احساس ناامنی موجب نارضایتی اجتماعی می‌شود و ظرفیت جامعه را برای بروز و شیوع رفتارهای غیرقانونی افزایش می‌دهد. مثلاً اگر اکثریت مردم از نظر مالی به احساس ناامنی گرفتار شوند می‌توان انتظار بروز عکس‌العمل‌هایی از قبیل اعتراضات غیرقانونی و خشونت‌آمیز از سوی آنان را داشت.

احساس انسان در فضا وابسته به قلمرو یا فضاهایی است که به او تجربه حس امنیت می‌دهد و این‌گونه نواحی بر رفتار انسان اثر می‌گذارد و در نتیجه انسان در انواع فضاهایی که احساس مختلفی را از قلمرو در او ایجاد کند رفتار خاصی را بروز می‌دهد. فضای عمومی بستری است که فعالیت‌ها و رفتارهای انسانی در آن شکل می‌گیرد و روابط اجتماعی و فرهنگی انسان‌ها با یکدیگر در این عرصه اتفاق می‌افتد. انجام فعالیت‌های گوناگون که در این عرصه‌ها اتفاق می‌افتد باید برای تمام گروه‌ها فارغ از سن، جنس، نژاد و ... فراهم شود. هر چند درک و تجربه گروه‌های مختلف در محیط متفاوت از یکدیگر است.

- احمدی، یعقوب؛ اسماعیلی، عطاء (1389). سنجش احساس امنیت زنان مبتنی بر عوامل چند بعدی و میان رشته‌ای در شهر مشهد. جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و یکم، شماره دوم.
- امیرکافی، مهدی(1386). بررسی احساس امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن از دیدگاه شهروندان تهرانی. فصلنامه تحقیقات علوم اجتماعی ایران، دوره دوم، شماره دوم.
- ابراهیمی، نبی‌الله (1386). تأملی بر مبانی و فرهنگ مکتب کپنهاگ. فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و یکم، شماره دوم.
- افتخاری، اصغر (1381)، تحلیل انتقادی امنیت. فصلنامه مطالعات راهبردی، سال پنجم، شماره شانزدهم.
- افشار، زین العابدین (1385)، امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، به راهنمایی حسن حسینی، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی.
- باباخانلو، پگاه (1382)، چکیده مقالات همایش امنیت اجتماعی. معاونت اجتماعی ناجا.
- بمانیان، محمدرضا؛ رفیعیان، مجتبی؛ ضابطیان، الهام (1387). سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری، مورد محدوده اطراف پارک شهر تهران، پژوهش زنان، دوره هفتم، شماره سوم.
- بوزان، باری (1378)، مردم، دولت‌ها و هراس. ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.
- تاجیک، محمدرضا (1379)، جامعه‌ای امن در گفتمان خاتمی. تهران، نشر نی.
- تریف، تری و همکاران(1383)، مطالعات امنیتی نوین، ترجمه علیرضا طیب و وحید بزرگی. تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.
- چلبی، مسعود (1375). جامعه‌شناسی نظم. تهران، نشر نی.
- حبیبی، سیدمحمسن؛ مسائلی، صدیقه (1378). سرانه کاربری‌های شهری، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
- حسینی، کیوان (1379). دوازده نکته محوری در باب امنیت. فصلنامه مطالعات دفاعی و امنیتی، سال هفتم، شماره بیست و پنجم.
- زنجانی زاده، هما (1380). زنان و امنیت شهری، مجله تخصصی زبان و ادبیات دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد.
- ساروخانی، باقر؛ منیژه نویدنیا (1385). امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره بیست و دوم.
- سفیری، خدیجه (1387). نقش نهادهای غیردولتی محله‌ای در تأمین امنیت اجتماعی، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره دوم، شماره دوم.

- شعاع برآبادی، علی؛ کامران، حسن (1389). بررسی امنیت شهری در شهرهای مرزی مطالعه موردی شهرتایباد، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا، سال هشتم، شماره بیست و پنجم، تابستان.
- شریعتی مزینانی، سعید (1381). بررسی احساس امنیت عمومی در استان خراسان، معاونت فرهنگی و اجتماعی استانداری خراسان.
- علیخواه، فردین؛ نجیبی ربیعی، مریم (1385). زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری، رفاه اجتماعی. دوره ششم، شماره بیست و دوم.
- گزیده مقالات سیاسی و امنیتی (جلد اول) (1378). مجموعه مقالات، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- مطالعات آمایش استان خراسان رضوی: تحلیل اجتماعی-فرهنگی و سیاسی (تحلیل وضعیت فرهنگی استان و سرمایه اجتماعی (1388)، مجری: معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی مشهد، کارفرما: شهرداری مشهد.
- مظلوم خراسانی، محمد؛ اسماعیلی، عطاء (1389). بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی زنان شهر مشهد در سال 86-85 و عوامل مؤثر بر آن. مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی مشهد، سال هفتم، شماره دوم.
- ماندل، رابرت (1379). چهره متغیر امنیت ملی. انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی مدیری، آتوسا، جرم، خشونت و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره بیست و دوم.
- معین، محمد (1375). فرهنگ فارسی. دکتر محمد معین، تهران: نشر امیرکبیر.
- نشریه امنیت (1379). پلیس و امنیت عمومی. سال چهارم، شماره پانزده و شانزده.
- نوروزی، فیض الله؛ فولادی سپهر، سارا (1388). بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان 15-29 ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن. راهبرد، شماره پنجاه و سه، سال هجدهم.
- نویدنیا، منیژه (1383). درآمدی بر امنیت اجتماعی. فصلنامه مطالعات راهبردی، بهار.
- نویدنیا، منیژه (1383). گفتمانی پیرامون امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی. شماره چهارم، زمستان.
- Boyle, Julie & Dr Findlay, Catherine and Forsyth, Leslie (2001). An Investigation into Women's Perceptions of Fear and the Design of the Urban Environment, Open space, London, Edinburgh College of Art, School of Architecture, Tourism Management.
- Moller, Bjorn, (2000). National, Societal and Human Security Discussion – case study of the Israel – Palestine conflict,